

Aistė VAREIKYTĖ

Kęstutis PUKELIS

Vytauto Didžiojo universitetas

Tėvo atsakas į krizinį nėštumą: gydytojų akušerių ginekologų, psichologų ir abortą patyrusių moterų nuomonių tyrimas

Abortas neretai traktuojamas kaip išskirtinai moteriai priklausanti pasirinkimo teisė, vis dėlto nėštumo nutraukimas glaudžiai susijęs su vaiko, jo tėvo ir motinos interesų sankirta. Lietuvoje labai trūksta tyrimų apie vaiko tėvo vaidmenį krizinio nėštumo metu. Atliktas tyrimas atskleidė, kad pagalba tokiais atvejais turėtų būti teikiama abiem pradėto, bet dar negimusio vaiko tėvams. Be to, svarstytinas vaiko tėvo teisių bei atsakomybės įtvirtinimas valstybiniu lygmeniu.

The public discourse often declares abortion as the right of choice that belongs exceptionally to the pregnant woman. However, the termination of pregnancy is related to the interests of the child, father and mother. There is a lack of studies that would show the importance of father's role during crisis pregnancy. The research has revealed the need of help for both parents of the conceived but not yet born child. The participants of the research have acknowledged the need to legalise the responsibility and rights of the father on the state level.

Įvadas

Ne tik viešajame, bet ir moksliniame diskurse dažniausiai kalbama tik apie aborto pasekmes moters fizinei ir psichologinei sveikatai ar laisvą jos apsisprendimą dėl krizinio nėštumo baigties, o vyro vaidmuo ir jo atsakomybė plačiau nediskutuojami¹. Nors teisiniu aspektu abu sutuoktiniai yra lygūs², vis dėlto pradėto, bet dar negimusio vaiko (lot. *infans conceptus*) ir jo tėvo teisės bei atsakomybė nėra tinkamai reglamentuotos ir apibrėžtos Lietuvos Respublikos teisinėje bazėje.

Krizinis nėštumas šiame darbe suprantamas kaip nenorimas ir (ar) neplanuotas nėštumas, kuris atskleidžia jau esamą ar sukelia moteriai naują asmeninę krizę³. Atkreiptinas dėmesys, kad nors nėštumas gali būti planuotas ir trokštas, pasikeitus tam tikroms aplinkybėms (pavyzdžiui, vaiko tėvui reikalaujant aborto, šeimos nariams turint griežtą

neigiamą nuostatą nėštumo atžvilgiu, laukiantis kūdikio ne santuokoje, vaiko tėvui nepripažinus tėvystės etc.), jis taip pat gali tapti kriziniu⁴. Nors ši psichologinė krizė labiau paveikia nėščią moterį, atlikti tyrimai patvirtina ir specialios pagalbos vaiko tėvui poreikį⁵.

Vienas iš svarbiausių apsisprendimų dėl krizinio nėštumo baigties lemiančių veiksnių – vyro (vaiko tėvo) įtaka⁶. Moteris krizinio nėštumo metu konsultuojantys specialistai pažymi, kad vyrai nėra linkę ieškoti kompromiso, kalbėtis, prisiimti atsakomybės⁷. Jeigu šeimoje neaptariami požiūrio į gyvybę ir vaikus klausimai, tai atskleidžia poros santykių problemas. Be to, vyro spaudimas nutraukti nėštumą siejamas su psichologiniu ir fiziniu smurtu moters atžvilgiu⁸.

Nors abortas krizės išiktai moteriai gali atrodyti kaip vienintelė įmanoma ir iš krizės išvedanti išeitis, verta atkreipti dėmesį į tai, kad nėštumo nutraukimas neišsprendžia tarpusavio santykių problemų, o tik dar labiau jas pagilina⁹. Kita vertus, vyro, kaip vaiko tėvo, vaidmens įsisąmoninimas ir jo atsakomybės prisiėmimas gali paskatinti moterį gimdyti ir suteikti jai reikalingą saugumo jausmą¹⁰. Užsienio praktikoje jau taikomos specialios pagalbos krizinio nėštumo metu programos, skirtos būtent vyrams¹¹. Būtų tikslinga tokių programų principus pritaikyti Lietuvos šeimų poreikiams. Be to, svarbu atkreipti dėmesį į dvasininko ar sielovadininko teikiamų konsultacijų krizinio nėštumo metu poreikį.

Lietuvių autorių atlikto tyrimo duomenimis, maždaug kas penkta moteris nepasako vyrui ar partneriui apie atliktą abortą¹². Tai leidžia vertinti abortą kaip prastų santykių su vyru ar partneriu rezultatą. Moralinio vyro palaikymo nesitikinti moteris mano iš anksto žinanti neigiamą sutuoktinio ar partnerio nuostatą nėštumo atžvilgiu, todėl nerodo iniciatyvos aptarti kitų krizinio nėštumo baigties alternatyvų¹³. Kai kurie autoriai¹⁴ nėštumo nutraukimą įvardija kaip galimą kerštą vyrui.

Daug mažiau kalbama apie atvejus, kai vyras nori išsaugoti savo palikuonio gyvybę, bet moteris vis tiek siekia nėštumo nutraukimo arba sąmoningai nuslepia nuo vyro tiek nėštumo, tiek aborto faktą.

Tyrimo problema: Lietuvoje krizinio nėštumo problema dar gana mažai tyrinėta, tad nėra aišku, kaip negimusio vaiko tėvas elgiasi moters krizinio nėštumo metu.

Tyrimo objektas: negimusio vaiko tėvo elgesio tipai moters krizinio nėštumo metu (remiantis gydytojų akušerių ginekologų, abortą patyrusių moterų ir psichologų tyrimo duomenimis).

Tyrimo tikslas: atskleisti negimusio vaiko tėvo elgesio tipus moters krizinio nėštumo metu (remiantis gydytojų akušerių ginekologų, abortą patyrusių moterų ir psichologų tyrimo duomenimis).

Tyrimo uždaviniai:

- 1) aprašyti negimusio vaiko tėvo vaidmenį nėštumo nutraukimą reglamentuojančiuose Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos dokumentuose;
- 2) aptarti negimusio vaiko tėvo atsakomybę dėl aborto pagal Kanonų teisės kodeksą;
- 3) nustatyti negimusio vaiko tėvo elgesio tipus moters krizinio nėštumo metu gydytojų akušerių ginekologų požiūriu;

- 4) apibrėžti negimusio vaiko tėvo elgesio tipus moters krizinio nėštumo metu abortą (abortus) patyrusių moterų požiūriu;
- 5) nustatyti negimusio vaiko tėvo elgesio tipus moters krizinio nėštumo metu psichologų požiūriu.

Tyrimo metodai. Siekiant įgyvendinti darbo tikslą ir uždavinius, taikyti dokumentų, literatūros ir turinio (*content*) analizės metodai.

1. Negimusio vaiko tėvo vaidmuo nėštumo nutraukimo tvarką reglamentuojančiuose Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos dokumentuose

Dokumentų tekstų analizei pasirinktas 1994 m. Sveikatos apsaugos ministerijos įsakymas „Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarka“ ir 2014 m. sveikatos apsaugos ministro įsakymo projektas „Nėštumo nutraukimo tvarkos aprašas“. Jie nagrinėti dėl tiksliai aprašytos nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos, atkreipiant dėmesį į vyro vaidmenį ir teises jo galimybes.

Šiame kontekste verta atkreipti dėmesį, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnis įtvirtina teisinį sutuoktinių lygiateisiškumą¹⁵. Be to, 2004 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo Nr. 1497 „Dėl pranešimo apie Jungtinių Tautų konvencijos dėl visų formų diskriminacijos moterims panaikinimo įgyvendinimą Lietuvoje patvirtinimo“ 16 straipsnio 393 paragrafe teigiama, kad nė vienam iš sutuoktinių nesuteikiama teisė vienašališkai spręsti šeimos planavimo klausimų.

Šiuo metu galiojanti nėštumo nutraukimo tvarka buvo aprašyta Sveikatos apsaugos ministerijos 1994 m. sausio 28 d. įsakymo Nr. 50 priede „Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarka“, kur nurodyta, kad „[m]oteriai pageidaujant, leidžiama nutraukti nėštumą iki 12 savaičių, jei nėra šiai operacijai kontraindikacijų. Didesnį nei 12 sav. nėštumą leidžiama nutraukti, kai jis gresia moters gyvybei ir sveikatai“¹⁶. Nors dokumente yra formuluotė „moteriai pageidaujant“, vėliau papildoma, kad siuntimą išduodantis gydytojas privalo moteriai (pageidautina, ir jos vyrui) paaiškinti apie nėštumo nutraukimo žalą moters sveikatai, fizinę ir moralinę žalą abiem sutuoktiniams.

1994 m. „Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ 1 priedo 3 paragrafe parašyta, kad visais atvejais nėštumui nutraukti būtinas rašytinis moters sutikimas. Vyro sutikimas tik pageidautinas, todėl iškyla teisiųjų klausimų dėl vaiko tėvo laisvo informuoto sutikimo ir jo teisių savo vaiko atžvilgiu užtikrinimo. Naujajame 2014 m. „Nėštumo nutraukimo tvarkos apraše“ apie rašytinį vyro sutikimą dėl aborto visai neužsimenama, be to, nebeplanuojamos konsultacijos apie aborto moralinę žalą abiem sutuoktiniams.

Aborto tvarką reglamentuojantys dokumentai nereikalauja vaiko tėvo sutikimo nutraukti nėštumą, be to, nėra aišku, ar vaiko tėvas yra informuojamas ir apie patį nėštumo faktą. Abortą atliekant vienašališkai moters valia, praktikuojama ydinga ir neteisinga tvarka, vertinant iš vaiko tėvo pozicijų, todėl siektina apibrėžti vaiko tėvo teisinį statusą. Be to, dėl aborto padarinių žalos abiem sutuoktiniams¹⁷ skatintinas ir vyro dalyvavimas konsultacijose, teikiamose krizinio nėštumo metu.

2. Abortas ir negimusio vaiko tėvo atsakomybė pagal Kanonų teisės kodeksą

Kanonų teisės kodekso kan. 1055 skelbia, kad santuokinis ryšys yra skirtas sutuoktinių labui ir vaikų gimdymui bei auklėjimui; tai iškelia bendradarbiavimą prokreacijos procese kaip vieną santuokos tikslų ir santuokinių gėrių, taigi dirbtinis abortas doriniu požiūriu yra nepriimtinas. Kanonų teisės kodekso kan. 1398 aiškiai įvardija, kad aborto atlikimas užtraukia ekskomuniką; be to, tai pasakytina ne tik apie žmones, kurie tiesiogiai jį atlieka, bet ir visus aborto bendrininkus ir su tuo susijusius asmenis¹⁸. Nors negimusio vaiko tėvo atsakomybė atskirai nėra aptariama, šantažas, grasinimas, psichologinis ar fizinis vyro spaudimas nutraukti savo negimusio vaiko gyvybę taip pat yra labai svarbios aplinkybės.

Kita vertus, dažnai iškyla vaiko tėvo ir motinos sąmoningumo, kuris yra viena iš ekskomunikacijos sąlygų, klausimas. Lietuvoje nėra įdiegta pagalbos krizinio nėštumo metu sistema, taigi negalima traktuoti siekio nutraukti nėštumą kaip visiškai laisvo ir informuoto apsisprendimo.

Asmenų sąmoningumo bei žinių trūkumą gyvybės pradžios bei aborto klausimais įrodo ir atlikti kokybiniai tyrimai¹⁹. Be to, specialistai, teikiantys pagalbą moterims krizinio nėštumo metu, įvardija dvasininko ar sielovadininko konsultacijas kaip vieną svarbiausių pagalbos poreikių krizės metu²⁰. Užsienio praktikoje pastoracinis konsultavimas yra viena iš pagalbos krizinio nėštumo metu formų²¹.

Vis dėlto verta atkreipti dėmesį į tai, kad kaltės pripažinimas ir gailestis dėl padaryto nusikaltimo (šiuo atveju – aborto) panaikina ekskomuniką²², taigi vyrai, kurie pripažįsta kaltę dėl to, jog paskatino žmonas ar partneres daryti abortą, skatinami priimti Sutaikimo sakramentą.

3. Tyrimo „Negimusio vaiko tėvas moters krizinio nėštumo metu“ metodika

Siekiant įgyvendinti šio darbo tikslą ir uždavinius, empiriniam tyrimui pasirinktas kokybinis metodas. Tyrimui reikalingi duomenys buvo surinkti nuodugniojo pusiau struktūruoto interviu metu.

Tiriamųjų atranka

Kokybinio empirinio tyrimo imtis – 9 žmonės: 3 gydytojai akušeriai ginekologai, 3 abortą (ar abortus) patyrusios moterys ir 3 psichologai, konsultuojantys moteris krizinio nėštumo metu. Šioms tiriamųjų grupėms taikyti skirtingi atrankos kriterijai.

Siekiant užtikrinti abortą (abortus) patyrusių moterų emocinį stabilumą, jų dvasinę ir psichologinę gerovę, nuspręsta tyrimui atrinkti tik tas moteris, kurios yra sulaukusios reikalingos pagalbos, dalyvavusios „Rachelės vynuogyno“ savaitgalio rekolekcijose²³. Be to, siekta, kad po tiriamųjų patirto aborto (abortų) būtų praėję pakankamai laiko, o moterys jaustųsi pakankamai stiprios ir pasirengusios kalbėti apie sudėtingą asmeninę patirtį. Dėl šių priežasčių tyrimui naudota patogioji tiriamųjų atranka²⁴.

Kokybiniame tyrime dalyvavo trys gydytojai akušeriai ginekologai iš didžiųjų Lietuvos miestų gydymo įstaigų.

Siekta, kad visi tyrime dalyvaujantys psichologai būtų turėję patirties – konsultavę krizinį nėštumą išgyvenančius asmenis. Visi tyrimui pasirinkti psichologai turi sukaupę didesnę nei 10 metų konsultavimo krizinio nėštumo metu patirtį.

Tyrimo eiga

Kokybinio tyrimo duomenys buvo renkami nuodugniojo pusiau struktūruoto interviu metu. Su kiekvienu tyrimo dalyviu kalbėtasi atskirai, jų pačių pasirinktoje saugioje neutralioje aplinkoje. 4 tyrimo dalyviai pageidavo kalbėtis savo pačių darbovietėse (asmeniniuose kabinetuose), 3 dalyviai pasirinko neutralią ir ramią bažnytinę erdvę, 1 dalyvė dėl sunkios ligos negalėjo išvykti ir į pateiktus klausimus atsakė raštu, dar vieną dalyvę šio darbo autorė (A. V.) priėmė namuose.

Kiekvienas pokalbis įrašytas diktofonu, o vėliau visa pateikta medžiaga buvo transkribuojama, analizuojama ir apibendrinama. Tyrimo duomenys apdoroti teksto turinio (*content*) analizės metodu.

Nuodugniojo pusiau struktūruoto interviu metu užduoti šie klausimai:

1. Kokios aplinkybės dažniausiai priverčia moteris svarstyti, ar tęsti nėštumą?
2. Kokius išskirtumėte apsisprendimą dėl krizinio nėštumo baigties lemiančius veiksnius?
3. Koks vyro vaidmuo krizinio nėštumo metu?
4. Kaip manote, ar pagalba krizinio nėštumo metu turi būti teikiama ir vyrui?

Krizinį nėštumą ir abortą (abortus) patyrusių moterų papildomai prašyta atsakyti į šiuos klausimus:

5. Kas būtų pakeitęs Jūsų apsisprendimą dėl krizinio nėštumo baigties (kas būtų paskatinęs Jus gimdyti)?
6. Jei būtų galima atsukti laiką atgal, ar pasielgtumėte taip pat (ryžtumėtės abortui)?

Interviu metu klausimai buvo papildyti, paaiškinti, atsižvelgta į tyrimo dalyvių patirtį, be to, atsakyta į visus iškilusius tiriamųjų klausimus.

Tyrimo etika

Visi tyrimo dalyviai iš anksto informuoti apie tyrimo tikslą, konfidencialumą, duomenų panaudojimą. Atsakyta į individualius dalyvių klausimus, paaiškintos reikalingos sąvokos. Kai kurie tyrimo dalyviai pageidavo iš anksto sužinoti konkrečius tyrimo klausimus. Šis jų prašymas buvo patenkintas. Siekiant užtikrinti tyrimo dalyvių anonimiškumą ir konfidencialumą, visų dalyvių vardai pakeisti, taip pat nenurodyti kiti jų asmenybės galintys atskleisti faktai.

4. Tyrimo rezultatų aptarimas

Išanalizavus gydytojų akušerių ginekologų, abortą (abortus) patyrusių moterų ir psichologų, konsultuojančių krizinio nėštumo metu, pusiau struktūruoto interviu duomenis, aprašytas vyro (negimusio vaiko tėvo) elgesys moters krizinio nėštumo metu.

Atkreiptinas dėmesys, kad specialistai, dirbantys su moterimis ar poromis krizinio nėštumo metu, išskyrė realų, t. y. tokį vyro (vaiko tėvo) elgesį, su koku susiduria savo praktikoje, ir siektiną – tokį, koks, jų nuomone, yra reikalingas krizinio nėštumo metu. Pačios abortą (abortus) patyrusios moterys siektino vyro elgesio neišskyrė ir apibūdino tik realų vyro elgesį krizinio nėštumo metu. Pažymėtina, kad tos, kurios turėjo daugiau nei vieną abortą, kiekvienu atveju nurodė skirtingas vyro reakcijas į nėštumą.

Pagal tiriamųjų pateiktus duomenis buvo išskirtos trys negimusio vaiko tėvo elgesio krizinio nėštumo metu tipai: skatinantis (spaudžiantis) negimdyti ir daryti abortą; neutralus arba „nesantis“; palaikantis ir (ar) skatinantis gimdyti. Nors visos trys tiriamųjų grupės išskyrė vienodus vyro elgesio krizinio nėštumo metu tipus, dėl skirtingos tiriamųjų patirties ir (ar) jų darbo specifikos kiekvienos tiriamųjų grupės rezultatai aptariami atskirai.

4.1. Negimusio vaiko tėvo elgesys moters krizinio nėštumo metu (gydytojų akušerių ginekologų tyrimo rezultatai)

4.1.1. Realus negimusio vaiko tėvo elgesys krizinio nėštumo metu

Pusiau struktūruoto interviu su gydytojais akušeriais ginekologais duomenys leidžia išskirti tris vyro (vaiko tėvo) tipus: 1) skatinantį (spaudžiantį) negimdyti, 2) neutralų arba „nesantį“, 3) palaikantį ir (ar) skatinantį gimdyti.

1. Gydytojų akušerių ginekologų teigimu, vienas iš nėštumo nutraukimą skatinančių veiksnių yra vyro (vaiko tėvo) spaudimas nutraukti nėštumą („Daug priklauso ir nuo vyro spaudimo“ – Vakarė; „Jeigu turinys psichologinio pobūdžio, pavyzdžiui, nesantaika šeimoje, vyras nepriima to vaiko, konsultavimas turi būti nukreiptas į tai, kad reikia gydyti jų tarpusavyo santykius“ – Žilvinas; „Labai dažnai išaiškėja, kad vyras nepritaria, o moteris kaip ir nori to nėštumo“ – Ūla).

2. Pasak tyrimo dalyvavusių gydytojų akušerių ginekologų, neretai vaiko tėvas net neinformuojamas apie būsimą kūdikį, yra nutolęs nuo vaiko motinos, nebepalaiko su ja ryšio. Kita vertus, pasitaiko atvejų, kad vyras (vaiko tėvas), nors ir žino apie pastojimo faktą, išlieka abejingas krizinio nėštumo baigčiai, nerodo iniciatyvos dėl to apsispręsti kartu su vaiko motina. Toks vaiko tėvas yra neutralus arba „nesantis“ („Jos labai dažnai nepasakoja savo antrai pusei“ – Ūla; „Tam ryžtasi partnerių, draugų apgautos merginos“ – Žilvinas).

3. Gydytojų akušerių ginekologų teigimu, jų praktikoje yra pasitaikę atvejų, kai vyrai palaikė ir net skatino gimdyti, bet moterys vis tiek siekė nėštumo nutraukimo („Man yra tekę susidurti su atvejais, kai moteris siekia nėštumo nutraukimo, nors vyras galvoja visiškai kitaip. Jis to vaiko tėvas“ – Žilvinas).

4.1.2. Siektinas negimusio vaiko tėvo elgesys moters krizinio nėštumo metu

Tyrimė dalyvavę gydytojai akušeriai ginekologai kaip siektiną mato tokį vaiko tėvo elgesį: 1) dalyvaujantį konsultacijose ir 2) kartu su vaiko motina priimantį sprendimą dėl krizinio nėštumo baigties.

1. Gydytojai akušeriai ginekologai, suprasdami, kad abortas ar noras nutraukti nėštumą yra ne tik moters, bet visos šeimos problema, teigia, kad vyrų dalyvavimas konsultacijose yra labai svarbus. Dalis gydytojų prisipažino patys skatinantys moteris atsivesti vyrus ir abiem drauge išvysti ultragarsu jau matomą vaikelį, išgirsti jo širdies plakimą („Ir aš labai mėgstu ir patariu, kad konsultacijose dalyvautų abudu partneriai“ – Ūla; „Patariu papasakoti, atsivesti vaikiną, kad parodytume ir vaikinui ultragarsą“ – Ūla).

2. Pasak tyrimė dalyvavusių gydytojų akušerių ginekologų, labai svarbu, kad abu pradėto, bet dar negimusio vaiko tėvai dalytųsi atsakomybe už savo kartu priimtą sprendimą („Būtų gerai, kad leiamam sprendimui turėtų atvykti abu vaiko tėvai“ – Žilvinas; „Kadangi gyvybė yra dviem žmonėms padovanota Dievo dovana, jie abu tampa už ją atsakingi“ – Vakarė; „Vyrų turi dalyvauti ir nuspręsti kartu“ – Žilvinas).

4.2. Negimusio vaiko tėvo elgesys moters krizinio nėštumo metu (abortą patyrusių moterų tyrimo rezultatai)

Pusiau struktūruoto interviu su abortą (abortus) patyrusiomis moterimis duomenys atskleidė vaiko tėvo elgesio svarbą krizinio nėštumo metu. Tyrimas leido išskirti tokius vaiko tėvo tipus: 1) skatinantį nutraukti nėštumą; 2) neutralų arba „nesantį“; 3) palaikantį, skatinantį gimdyti.

1. Vaiko tėvo vaidmuo neretai lemia aborto pasirinkimą. Verta pažymėti, kad tokiais atvejais sprendimas nutraukti nėštumą dažniausiai yra ne pasirenkamas, o priverstinis, nes moteriai grasinama, ji šantažuojama („Žinai, aš dabar nėščia, laukiuosi šešto vaiko, tai tu įsivaizduoji, tai mane vyras užmuš, jei aš pagimdysiu tą šestą vaiką“ – Daina).

2. Pasitaiko atvejų, kai vaiko tėvo vaidmuo krizinio nėštumo metu yra neutralus. Tokiam tėvui nerūpi pradėto, bet dar negimusio vaiko likimas, jis būna atitolęs nuo vaiko motinos, nenori ar negali kartu su vaiko motina priimti sprendimą dėl krizinio nėštumo baigties („Vyras tuo metu negalėjo manimi pasirūpinti, nebuvo saugumo. Turėjo bėdų dėl alkoholio. Jis buvo šalia, bet jaučiausi tarsi be jo“ – Austėja; „Jis labai nenoriai, labai labai, bet jis matė tą mano nusiteikimą, kad vaikelis gali būti nesveikas, jis pasimetė, buvo atitolęs, tarsi iš šalies, neutralus“ – Daina; „Bet ir jis toks pats pasimetęs“ – Gabija).

3. Teigiama vaiko tėvo nuostata nėštumo atžvilgiu dažnai būna lemiamą ir baigiasi apsisprendimu gimdyti. Vis dėlto pasitaiko atvejų, kai vaiko tėvo noras susilaukti kūdikio yra ignoruojamas („Aišku, iš vyro buvo atsakymas: „Taip, žinoma, nelaukim tos vestuvių dienos, susituokim, susirašykim, jei ir ne bažnyčioj, nes tu būsi su pilvu, negraži“ – Daina).

Pačios abortą (abortus) patyrusios moterys siektino vyro elgesio neišskyrė.

4.3. Negimusio vaiko tėvo elgesys moters krizinio nėštumo metu (psichologų tyrimo rezultatai)

4.3.1. Realus negimusio vaiko tėvo elgesys moters krizinio nėštumo metu

1. Kalbintų psichologų teigimu, viena iš aborto priežasčių – vaiko tėvo spaudimas nutraukti nėštumą („Moters nebrandumas, infantilumas, santykių nestabilumas, spaudimas artimųjų – vyro, šeimos narių“ – Šarūnė). Psichologai, žinodami, kad krizinis nėštumas yra ne krizės priežastis, o jos rezultatas, turi padėti moteriai ieškoti tikrosios krizės priežasties. Dažniausiai tai būna netenkinantys poros santykiai ar kiti veiksniai („Bet jei jau kalbame apie krizinį nėštumą, tai kalbame ir apie probleminius šių dviejų žmonių ryšius“ – Raminta; „Bet čia ne vaikas problema, o jų santykiai“ – Saulė).

2. Psichologų teigimu, pasitaiko atvejų, kai vaiko tėvas nerodo iniciatyvos kartu su vaiko motina priimti sprendimą dėl krizinio nėštumo baigties, išlieka abejingas. Toks vaiko tėvas yra neutralus arba „nesantis“ („Pasitaiko, kad mergina ateina pas mane konsultuotis, o vyras sėdi apačioj, mašinoj laukia, rūko. Pats niekada neužgina. Laukia, kol „susitvarkys“. Lyg jo tai neliestų“ – Saulė).

3. Tiriamieji pasidžiaugė, kad jų praktikoje yra buvę ir palaikančių, gimdyti skatinančių vyrų. Specialistai tokį vyrą įvardijo kaip svarbiausią pagalbos moteriai šaltinį („Jis yra tokia paramos ašis! Iš moterų aš irgi ne kartą girdėjau, kad vos tik sužinojusi, kad laukiasi, galvojo, kad tai tragedija ir jau norėjo daryti abortą, bet paskambino užsienyje dirbusiam vyrui ir jis nuramino, kad palauktų, kol grįš ir jie kartu pagalvos“ – Raminta).

4.3.2. Siektinas negimusio vaiko tėvo elgesys moters krizinio nėštumo metu

Kaip siektiną vyro vaidmenį tiriamieji mato dalyvaujantį konsultacijose ir kartu sprendimą dėl krizinio nėštumo baigties priimančią vyrą.

1. Nors tyrime dalyvavę psichologai teigia dar neturėję tokio atvejo, kad dėl krizinio nėštumo konsultuotųsi abu pradėto, bet dar negimusio vaiko tėvai, jie pripažįsta, kad vyrų dalyvavimas konsultacijose yra labai svarbus („Manau, vyras turėtų dalyvauti ir žinoti, kas laukia jo pradėto kūdikio. Kas laukia jo moters“ – Šarūnė).

2. Pasak tyrime dalyvavusių psichologų, labai svarbu, kad abu pradėto, bet dar negimusio vaiko tėvai kartu priimtų sprendimą dėl krizinio nėštumo baigties („Vyro vaidmuo, manau, yra esminis priimant sprendimus“ – Šarūnė).

Išvados

1. Nėštumo nutraukimo tvarką reglamentuojančiuose dokumentuose ne tik nenumatyta reikalauti vaiko tėvo sutikimo nutraukti nėštumą, bet ir nėra aišku, ar negimusio vaiko tėvas informuojamas apie patį nėštumo faktą. Remiantis sutuoktinių lygiateisiškumo principais, tokia tvarka, kai nėštumas nutraukiamas vienašališkai moters valia, yra ydinga ir neteisinga tvarka, vertinant iš vaiko tėvo pozicijų, todėl rekomenduotina apibrėžti pradėto, bet dar negimusio vaiko tėvo teisinį statusą.

2. Remiantis Kanonų teisės kodekso nuostatomis, ne tik tiesiogiai atliekantiems abortą asmenims, bet ir negimusio vaiko tėvui, jei jis spaudimu ar raginimu nutraukti nėštumą prisidėjo prie šio veiksmo, užtraukiama ekskomunika. Vis dėlto Lietuvoje atlikti kokybiniai tyrimai rodo sąmoningumo ir supratimo apie gyvybės pradžią bei aborto sukeltas pasekmes stoką ir atskleidžia didelį pagalbos (taip pat ir pastoracinės) krizinio nėštumo metu trūkumą.

3. Tyrime dalyvavusių gydytojų akušerių ginekologų teigimu, nėštumo nutraukimas priklauso nuo vaiko tėvo įtakos, kartais – net spaudimo. Gydytojai išskyrė tris vaiko tėvo tipus: spaudžiantį negimdyti, neutralų arba „nesantį“, palaikantį ir skatinantį gimdyti. Pasak gydytojų akušerių ginekologų, skatintinas aktyvesnis vyro įsitraukimas konsultacijose ir bendras sprendimo dėl krizinio nėštumo baigties (gimdymo, leidimo įvaikinti ar aborto) priėmimas.

4. Abortą (abortus) patyrusių moterų tyrimas atskleidė, kad krizinio nėštumo metu jos susidūrė su skirtinga negimusio vaiko tėvo reakcija: skatinančiu (spaudžiančiu) negimdyti; neutraliu arba „nesančiu“, palaikančiu ir skatinančiu gimdyti. Palaikančio, skatinančio gimdyti vaiko tėvo atveju nėštumo nutraukimą lėmė kiti veiksniai.

5. Išanalizavus psichologų, konsultuojančių moteris krizinio nėštumo metu, tyrimo duomenis, paaiškėjo, kad aborto pasirinkimą dažnai lemia vaiko tėvo elgesys krizinio nėštumo metu. Psichologai išskyrė tokius negimusio vaiko tėvo elgesio tipus krizinio nėštumo metu: spaudžiantį negimdyti, neutralų arba „nesantį“, palaikantį ir skatinantį gimdyti. Be to, kalbinti psichologai teigė, kad vyrai turėtų dalyvauti konsultacijose, teikiamose krizinio nėštumo metu, ir kartu su vaiko motina priimti sprendimą dėl krizinio nėštumo baigties (gimdymo ir auginimo, leidimo įvaikinti ar aborto).

NUORODOS

- ¹ Rudalevičienė P. Nėštumo nutraukimas ir psichikos sveikata // *Narbekovas A. ir kt. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2012. P. 135.
- ² Lietuvos Respublikos Konstitucija. 1992. 38 straipsnis // <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>. Žiūrėta 2015-07-23.
- ³ O'Keeffe S. Crisis Pregnancy and Pregnancy Decision Making: An Outline of Influencing Factors. Ireland. Crisis Pregnancy Agency Report No. 1. 2004. P. 3 // <http://crisispregnancy.ie/wp-content/uploads/2012/04/1.-crisis-pregnancy-and-pregnancy-decision-making-an-outline-of-influencing-factors.pdf>. Žiūrėta 2015-07-23.
- ⁴ Sereno S., Leal I., Maroco J. The Role of Psychological Adjustment in the Decision-making Process for Voluntary Termination of Pregnancy // *Journal of Reproduction and Infertility*. 2013. Vol. 14 (3). P. 146.
- ⁵ Lauzon P. et al. Emotional distress among couples involved in first-trimester induced abortions // *Canadian Family Physician*. 2000. Vol. 46. P. 2040.
- ⁶ Green D. C. et al. Unintended pregnancy in a commercially insured population // *Maternal and Child Health Journal*. 2002. Vol. 6 (3). September. P. 181–187.
- ⁷ Stolygaitė A., Grigaliūnienė V., Steponavičienė G. Psichologiniai nėštumo nutrūkimo aspektai // *Lietuvos bendrosios praktikos gydytojas*. 2009. Nr. 13 (9). P. 539.
- ⁸ Rudalevičienė. Ten pat. P. 135.

- ⁹ *Stolygaitė A., Grigaliūnienė V., Steponavičienė G.* Ten pat. P. 540.
- ¹⁰ *Marsiglio W., Hutchinson S., Cohan M.* Young Men's Procreative Identity: Becoming Aware, Being Aware, and Being Responsible // *Journal of Marriage and the Family*. 2001. Vol. 63 (1). P. 123–135. DOI: 10.1111/j.1741-3737.2001.00123.x; *Gohel M., Diamond J. J., Chambers C. V.* Attitudes Toward Sexual Responsibility and Parenting: An Exploratory Study of Young Urban Males // *Family Planning Perspectives*. 1997. Vol. 29 (6). P. 280–283; *Grady W. R. et al.* Men's Perceptions of Their Roles and Responsibilities Regarding Sex, Contraception and Childbearing // *Family Planning Perspectives*. 1996. Vol. 28 (5). P. 221–226.
- ¹¹ *Gordon R. H., Kilpatrick C. A.* A program of group counseling for men who accompany women seeking legal abortions // *Community Mental Health Journal*. 1977. Vol. 13 (4). P. 291–295.
- ¹² *Gvaldaitė L., Bordun J.* Abortas kaip socialinė problema: prevencijos poreikio aspektas // *Tiltai*. 2013. Nr. 1. P. 159.
- ¹³ *Rudalevičienė.* Ten pat. P. 116.
- ¹⁴ *Obelenienė B.* Moters apsisprendimą nutraukti nėštumą lemiantys veiksniai // *Nėštumo nutraukimo etika*. 2005. P. 8–19.
- ¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija. 1992. 38 straipsnis // Ten pat.
- ¹⁶ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos įsakymas „Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarka“ // <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9913EAF57AEA>. 1994.
- ¹⁷ *Glendon M. A.* Abortion and Divorce in Western Law. Cambridge, MA: Harvard University Press. 1987; *Shostak A., McLouth G., Seng L.* Men and Abortion: Lessons, Losses, and Love. New York: Praeger Scientific. 1990; *Kero A. et al.* The male partner involved in legal abortion // *Human Reproduction*. 1999. Vol. 14 (10). P. 2669–2675. DOI: 10.1093/humrep/14.10.2669.
- ¹⁸ *Lietuvos Vyskųpų Konferencija.* Kanonų teisės kodeksas. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2012. Kan. 1329.
- ¹⁹ *Obelenienė B., Krunglevičiūtė A.* Pagalbos poreikis moterims krizinio nėštumo metu: retrospektyvus tyrimas // *SOTER*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2013. Nr. 48 (76). P. 125–126.
- ²⁰ *Vareikytė A.* Pagalbos moterims krizinio nėštumo metu modelio parametrai. Magistro darbas. Kaunas. 2015. P. 63.
- ²¹ *Picchioni A., Barnhart J.* The Abortion Question and Pastoral Counseling // *American Journal of Pastoral Counseling*. 1998. Vol. 1 (2). P. 3–21. DOI: 10.1300/J062v01n02_02.
- ²² *Lietuvos Vyskųpų Konferencija.* Kanonų teisės kodeksas. Kan. 1347.
- ²³ *Burke T., Burke K.* An Introduction to Rachel's Vineyard Ministries // <http://www.rachelsvineyard.org/contact/MediaKit.pdf>. Žiūrėta 2015-05-10.
- ²⁴ *Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V.* Kokybinių tyrimų metodologija. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė. 2008. P. 101.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. *Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V.* Kokybinių tyrimų metodologija. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė. 2008.
2. *Burke T., Burke K.* An Introduction to Rachel's Vineyard Ministries // <http://www.rachelsvineyard.org/contact/MediaKit.pdf>. Žiūrėta 2015-05-10.
3. *Glendon M. A.* Abortion and Divorce in Western Law. Cambridge, MA: Harvard University Press. 1987.
4. *Gohel M., Diamond J. J., Chambers C. V.* Attitudes Toward Sexual Responsibility and Parenting: An Exploratory Study of Young Urban Males // *Family Planning Perspectives*. 1997. Vol. 29 (6). P. 280–283.
5. *Gordon R. H., Kilpatrick C. A.* A program of group counseling for men who accompany women seeking legal abortions // *Community Mental Health Journal*. 1977. Vol. 13 (4). P. 291–295.
6. *Grady W. et al.* Men's Perceptions of Their Roles and Responsibilities Regarding Sex, Contraception and Childbearing // *Family Planning Perspectives*. 1996. Vol. 28 (5). P. 221–226.

7. Green D. C. et al. Unintended pregnancy in a commercially insured population // *Maternal and Child Health Journal*. 2002. Vol. 6 (3). September. P. 181–187.
8. Gvaldaitė L., Bordun J. Abortas kaip socialinė problema: prevencijos poreikio aspektas // *Tiltai*. 2013. Nr. 1. P. 147–167.
9. Kero A. et al. The male partner involved in legal abortion // *Human Reproduction*. 1999. Vol. 14 (10). P. 2669–2675. DOI: 10.1093/humrep/14.10.2669.
10. Lauzon P. et al. Emotional distress among couples involved in first-trimester induced abortions // *Canadian Family Physician*. 2000. Vol. 46. P. 2033–2040.
11. Lietuvos Respublikos Konstitucija. 1992 // <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>. Žiūrėta 2015-05-01.
12. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos įsakymas „Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarka“ // <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9913EAF57AEA>. 1994. Žiūrėta 2014-10-01.
13. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas (projektas) „Nėštumo nutraukimo tvarkos aprašas“ // http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=247938&p_org=10&p_fix=y. 2014. Žiūrėta 2014-10-01.
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1497 „Dėl pranešimo apie Jungtinių Tautų konvencijos dėl visų formų diskriminacijos moterims panaikinimo įgyvendinimą Lietuvoje patvirtinimo“ // <https://www.e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.18F8442A3E11>. 2004. Žiūrėta 2014-05-23.
15. *Lietuvos Vyskupų Konferencija*. Kanonų teisės kodeksas. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2012.
16. Marsiglio W., Hutchinson S., Cohan M. Young Men's Procreative Identity: Becoming Aware, Being Aware, and Being Responsible // *Journal of Marriage and the Family*. 2001. Vol. 63 (1). P. 123–135. DOI: 10.1111/j.1741-3737.2001.00123.x.
17. Obelenienė B. Moters apsisprendimą nutraukti nėštumą lemiantys veiksniai // *Nėštumo nutraukimo etika*. 2005. P. 8–19.
18. Obelenienė B., Krunglevičiūtė A. Pagalbos poreikis moterims krizinio nėštumo metu: retrospektyvus tyrimas // *SOTER*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2013. Nr. 48 (76). P. 125–126.
19. O'Keeffe S. Crisis Pregnancy and Pregnancy Decision Making: An Outline of Influencing Factors. Ireland. Crisis Pregnancy Agency Report No. 1. 2004 // <http://crisispregnancy.ie/wp-content/uploads/2012/04/1.-crisis-pregnancy-and-pregnancy-decision-making-an-outline-of-influencing-factors.pdf>. Žiūrėta 2015-07-23.
20. Picchioni A., Barnhart J. The Abortion Question and Pastoral Counseling // *American Journal of Pastoral Counseling*. 1998. Vol. 1 (2). P. 3–21. DOI: 10.1300/J062v01n02_02.
21. Rudalevičienė P. Nėštumo nutraukimas ir psichikos sveikata // *Narbekovas A. ir kt. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2012. P. 112–140.
22. Sereno S., Leal I., Maroco J. The Role of Psychological Adjustment in the Decision-making Process for Voluntary Termination of Pregnancy // *Journal of Reproduction and Infertility*. 2013. Vol. 14 (3). P. 143–151.
23. Shostak A., McLouth G., Seng L. *Men and Abortion: Lessons, Losses, and Love*. New York: Praeger Scientific. 1990.
24. Stolygaitė A., Grigaliūnienė V., Steponavičienė G. Psichologiniai nėštumo nutrūkimo aspektai // *Lietuvos bendrosios praktikos gydytojas*. 2009. Nr. 13 (9). P. 538–542.
25. Vareikytė A. Pagalbos moterims krizinio nėštumo metu modelio parametrai. Magistro darbas. Kaunas. 2015.

Gauta: 2015 07 27

Parengta spaudai: 2015 09 28

Aistė VAREIKYTĖ, Kęstutis PUKELIS

FATHER'S RESPONSES TO CRISIS PREGNANCY: RESEARCH OF THE OPINIONS OF OBSTETRICIANS GYNAECOLOGISTS, PSYCHOLOGISTS AND WOMEN WHO HAVE UNDERGONE ABORTION

S u m m a r y

The public discourse usually declares abortion as the right of choice that belongs exceptionally to the pregnant woman. However, two more people are involved: the child and the father. In Lithuania father's responsibility, rights and his role during crisis pregnancy still lack research.

Besides, Lithuania has insufficient regulation of abortion and protection of life; furthermore, there is no systemic help provided for people undergoing crisis pregnancy. As a result, an informed consent is not possible and it works against the prevention of repeated crisis pregnancies and abortions.

The empirical part of this research consists of individual half structured interviews. In order to receive data that is objective and reflects all sides of the problem the interviews were carried out with 9 people: 3 obstetricians gynaecologists, 3 women who have undergone crisis pregnancy and abortion and 3 psychologists working with women and counselling them during crisis pregnancy.

The participants of the research have acknowledged the need to legalise the responsibility of the father on the state level, as well as the need for consultations for both parents of the conceived but not yet born child. Besides, the participants have distinguished 3 types of male behaviour during crisis pregnancy: a) supportive and encouraging to continue the pregnancy and have a baby, b) absent or not participating and c) non-supportive and forcing his wife or partner to have an abortion.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: krizinis nėštumas, negimusio vaiko tėvas, abortas.

KEY WORDS: crisis pregnancy, father of the unborn, abortion.

Aistė VAREIKYTĖ – edukologijos (šeimotyros) magistrė. Tel. +370 612 94 117. El. paštas aistemarija@gmail.com.

Aistė VAREIKYTĖ – Master in Education studies (Family Research). Cell phone: +370 612 94 117. E-mail: aistemarija@gmail.com.

Kęstutis PUKELIS – Vytauto Didžiojo universiteto Socialinių mokslų fakulteto profesorius. Moksliniai interesai: šeimotyra, mokytojų rengimas, švietimo kokybė ir karjeros projektavimas. Adresas: Jonavos g. 66, 44191 Kaunas. El. paštas k.pukelis@smf.vdu.lt.

Kęstutis PUKELIS – professor at the Faculty of Social Sciences (Vytautas Magnus University). Scientific interests: family research, training of teachers, quality of education, carrier planning. Address: Jonavos g. 66, 44191 Kaunas. E-mail: k.pukelis@smf.vdu.lt.